

سوژہ لا کانی

بین زبان و ژوئیسانس

جرهس فینک

ترجمہ محمد اعلم جعفری

Fink, Bruce

سرشناسه: فینک، بروس، ۱۹۵۶-م.
عنوان و نام پدیدآور: سوژه لاکانی بین زبان و ژوئیسانس، بروس فینک؛ ترجمه محمدعلی جعفری.

مشخصات نشر: تهران: ققنوس، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۳۶۵ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۷۸-۴۱۹-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتاب حاضر نخستین بار تحت عنوان «سوژه لاکانی» در سال ۱۳۹۷ با ترجمه علی حسن‌زاده توسط انتشارات بان فیبا گرفته است.

عنوان دیگر: سوژه لاکانی.

موضوع: لکان، ژاک، ۱۹۰۱-۱۹۸۱ م.

موضوع: Lacan, Jacques

موضوع: روانکاوی

موضوع: Psychoanalysis

شناسه افزوده: جعفری، محمدعلی، ۱۳۵۸-، مترجم

رده‌بندی کنگره: الف ۱۳۹۷ ف ۹۱۰۹/ج ۸ BF

رده‌بندی دیویی: ۱۵۰/۱۹۵

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۲۰۷۹۳۹

این کتاب ترجمه‌ای است از:

The Lacanian Subject
Between Language and Jouissance

Bruce Fink

Princeton University Press, 1996

انتشارات ققنوس

تهران، خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری،

شماره ۱۱، تلفن ۴۰ ۸۶ ۴۰ ۶۶

ویرایش، آماده‌سازی و امروزی:

تحریریه انتشارات ققنوس

* * *

بروس فینک

سوژه لاکانی

بین زبان و ژوئیسانس

ترجمه محمدعلی جعفری

چاپ اول

۱۱۰۰ نسخه

۱۳۹۷

چاپ رسام

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۳ - ۴۱۹ - ۲۷۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 600 - 278 - 419 - 3

www.qoqnoos.ir

Printed in Iran

۳۵۰۰۰ تومان

فهرست

پیشگفتار ۱۳

بخش اول: ساختار: بیگانگی و دیگری

۱. زبان و غیریت ۲۹

لغزش زبان دیگری ۲۹

ناخودآگاه ۳۶

تن‌های بیگانه ۴۳

۲. ماهیت تفکر ناخودآگاه، یا نیمه دیگر بگریه «فکر می‌کند» ۴۹

شیر یا خط ۵۳

پیشامد و حافظه ۵۸

ناخودآگاه گرد هم می‌آورد ۶۰

دانش بدون سوژه ۶۳

۳. کارکرد خلاق واژه: ساحت نمادین و ساحت واقعی ۷۱

تروما ۷۴

تفسیر به علت اصابت می‌کند ۷۸

ناتمامیت ساحت نمادین: کل / حفره در دیگری ۸۰

گره‌های ساحت نمادین ۸۲

۸۳..... ساختار در برابر علت

بخش دوم: سوژه لاکانی

۸۹..... ۴. سوژه لاکانی

۹۰..... سوژه لاکانی «فرد» یا سوژه آگاه فلسفه آمریکایی-انگلیسی نیست

۹۳..... سوژه لاکانی سوژه گفتار نیست

۹۵..... سوژه لاکانی در آنچه گفته می شود حضور ندارد

۱۰۰..... فرآیند سوژه

۱۰۱..... سوژه رویایی

۱۰۲..... سوژه ددری و رونه اش

۱۰۵..... سوژه شکافته لاکان

۱۰۷..... ورای سوژه شکافته

۱۱۳..... ۵. سوژه و میل دیگری

۱۱۴..... بیگانگی و جداسازی

۱۱۶..... یا این/ یا آن بیگانگی

۱۲۰..... میل و فقدان در جداسازی

۱۲۳..... ورود عامل سوم

۱۲۹..... ابژه a: میل دیگری

۱۳۳..... جداسازی دوم: گذر از فانتزی

۱۳۶..... سوژه پردازی از علت: مسئله بخرنج زمانمند

۱۴۲..... بیگانگی، جداسازی و گذر از فانتزی در جلسه روانکاوی

۱۵۱..... ۶. استعاره و رسوب سوژکتیویته

۱۵۳..... مدلول

۱۵۶..... دو وجه سوژه روانکاوانه

۱۵۶ سوژه به منزله مدلول

۱۶۳ سوژه به منزله رخنه

بخش سوم: ابژه لاکانی: عشق، میل، ژوئیسانس

۱۷۳ ۷. ابژه (a): علت میل

۱۷۵ «روابط با ابژه‌ها»

۱۷۵ ابژه‌های خیالی، روابط خیالی

۱۷۹ دیگران به منزله ابژه، روابط نمادین

۱۸۶ ابژه‌های واقعی، برخورد با امر واقعی

۱۹۰ ابژه‌های کشته شده

۱۹۴ شیء فرویدی

۱۹۶ ارزش افزوده، ژوئیسانس

۲۰۳ ۸. چیزی به نام رابطه جنسی وجود ندارد

۲۰۵ اختگی

۲۰۹ فالوس و کارکرد فالیک

۲۱۴ «چیزی به نام رابطه جنسی وجود ندارد»

۲۱۶ برقراری تمایز بین جنسیت‌ها

۲۲۱ صورت‌بندی‌های جنسیتیابی

۲۱۹ ناقربینی شرکا

۲۳۱ زن وجود ندارد

۲۳۶ مردانه/زنانه — دال/دال‌بودگی

۲۳۹ دیگر بودن [زن] برای خودش، ژوئیسانس دیگر

۲۴۳ حقیقت روانکاوی

۲۴۳ وجود و برون-ایستایی

۲۴۵ استعاره جدید برای تفاوت جنسی

بخش چهارم: وضعیت گفتمان روانکاوانه

۲۶۱ ۹. چهار گفتمان

۲۶۳ گفتمان ارباب

۲۶۵ گفتمان دانشگاه

۲۶۷ گفتمان هیستریک

۲۷۰ گفتمان روانکاوی

۲۷۳ وضعیت جنس‌های روانکاوی

۲۷۵ چیزی به نام فریاد وجود ندارد

۲۷۹ ۱۰. روانکاوی و علم

۲۸۰ علم به منزله گفتمان

۲۸۰ بخیه زدن سوژه

۲۸۴ علم، گفتمان هیستریک، و نظریهٔ روانکاوانه

۲۸۷ سه ساحت و گفتمان‌هایی با شیوه‌ها، «خط» متفاوت

۲۹۰ فرم‌بخشی و انتقال‌پذیری روانکاوی

۲۹۲ وضعیت روانکاوی

۲۹۲ اخلاق روانکاوی لاکانی

۲۹۷ پسگفتار

۳۰۹ پیوست ۱: زبان ناخودآگاه

۳۳۳ پیوست ۲: تعقیب علت

۳۴۷ واژه‌نامهٔ نمادهای لاکانی

۳۵۱ سیاست‌گذاری

۳۵۳	کتاب‌شناسی
۳۵۹	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۳۶۳	نمایه

www.ketab.ir

پیشگفتار

لاکان نظریه‌ای اساساً جدید دربارهٔ سوژکتیویته به ما ارائه می‌دهد. لاکان روانکاو، برخلاف بیشتر اساساً نازگرایانی که به دنبال واسازی^۱ و حذف مفهوم سوژه انسانی‌اند، مفهوم سوژکتیویته را بسیار مهم می‌داند و به کاوش در معنای سوژه بودن، نحوه سوژه شدن فرد، عوامل شکست در سوژه شدن (که به روان‌پریشی می‌انجامد)، مکانات روانکاو در القای «رسوب سوژکتیویته»^۲ می‌پردازد.

اما کنار هم چیدن ایده‌های متنوع لاکان دربارهٔ سوژه بسیار دشوار است، نظریه سوژه او برای اغلب ما اصلاً «آسان‌یاب» و بی‌واسطه^۳ نیست (مثلاً، به این «تعریف» مکرر لاکان توجه کنید: سوژه آن چیزی است که یک دال برای دال دیگر بازنمایی می‌کند) و در جریان کارش تحول چشمگیری می‌یابد. وانگهی، در اواخر دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در ایالات متحده، لاکان احتمالاً به واسطهٔ مباحث مطرح شده در آثارش دربارهٔ زبان و داستان کوتاه «نامهٔ رسوده‌شده» از ادگار آلن پو، بیشتر ساختارگرا تلقی می‌شد و

1. deconstruction 2. precipitation of subjectivity

مخاطبان انگلیسی زبان اغلب با لاکانی آشنا هستند که ساز و کار ساختار را در همه چیز - حتی در هسته چیزهایی که آن‌ها را «خودهای» عزیز لاینفکمان می‌انگاریم - کشف می‌کند و به ظاهر معضل سوژکتیویته را به کلی نادیده می‌گیرد.

در بخش اول کتاب، بررسی پر دامنه لاکان درباره «غیریت»^۱ را به منزله چنین غریب یا بیگانه برای سوژه‌ای هنوز-تعیین-نیافته مرور می‌کنم. میریت تمام اشکال نامحتمل را از ناخودآگاه (دیگری در نقش زبان) و ایگو^۲ (دیگر خیالی [ایگوی آرمانی])^۳ و دیگری در نقش میل [آرمان ایگو]^۴ گرفته‌اند. این^۵ فرویدی (دیگری در نقش ژوئیسانس) در بر می‌گیرد. ما دیگر خود را گمانی شده‌ایم، زیرا زبانی که از جهات خاصی چون ماشین، رایانه یا دستگاه ضبط / مونتاز مستقل از ما زندگی و عمل می‌کند، از ما سخن می‌گوید. زیرا قاضای والدین ما (دیگری در نقش تقاضا) نیازها و لذت‌های ما را تعیین می‌دهند و به قالب اشکال مقبول اجتماعی درمی‌آورند؛ و زیرا میل ما به منزله میل دیگری یا به عرصه وجود می‌گذارد. لاکان در سمینارها و رشت‌هاش به طور دایم سوژه را فرامی‌خواند، اما به ظاهر دیگری است که همیشه به جهات را به خود جلب می‌کند.

به هر حال، بسط مفهوم ساختار یا غیریت در تفکر لاکانی دورترین دامنه آن است که به ما اجازه می‌دهد ببینیم ساختار کجا می‌ماند و چیز دیگری آغاز می‌شود، چیزی که با ساختار مخالفت می‌کند. در تفکر لاکان، این چیزی که مخالفت می‌کند دو قسمت دارد: سوژه و ابژه (ابژه^۶ a به منزله علت میل).

1. otherness 2. ego

۳ و ۴. قلاب افزوده نویسنده. - م.

5. superego 6. object a

در بخش دوم کتاب، نشان می‌دهم که لاکان در دهه ۱۹۵۰، با فاصله گرفتن از مفاهیم پدیدارشناسانه اولیه‌اش، سوژه را اتخاذ موقعیت در نسبت با دیگری در نقش زبان یا قانون تعریف می‌کند؛ پس سوژه ارتباط با ساحت نمادین است. ایگو با معیار ساحت خیالی تعریف می‌شود، اما سوژه به معنای دقیق کلمه اساساً موقعیتی است که در نسبت با دیگری اختیار می‌شود. همزمان با تحول ایده لاکانی دیگری، سوژه به منزله اتخاذ موقعی در نسبت با میل دیگری (میل مادر، والد یا والدین) از نو مفهوم پردازی می‌شود، چرا که میل مفروض میل سوژه را بیدار می‌کند یا، به عبارت دیگر، در نفس ابژه *a* عمل می‌کند.

لاکان تحت تاثیر ایده نوشته‌های اولیه فروید^(۱) و شیوه روانکاوی خود (به منظور ارائه تحول نظری خود به شکلی اجمالی)، شروع به تفسیر آن چیزی می‌کند که سوژه نسبت به آن در موقعیت تجربه نخستین لذت/درد یا تروما [آسیب روانی] قرار می‌گیرد. سوژه به شکل کشش به سمت و مقاومت در برابر تجربه نخستین و نسبت به آنچه در زبان فرانسه ژوئیسانس^۱ نامیده می‌شود یا به عرصه وجود می‌گذارد: لذت بازادی که با حس استیصال یا انزجار توأم است، اما همچنان سرچشمه آفرین و فریندگی است.

با این‌که لاکان در اواخر دهه ۱۹۵۰ معتقد بود - «وارد» صرفاً به دلیل رابطه خیالی سوژه انسانی با ابژه که موجب تجربه آسیب‌زای^۲ ژوئیسانس می‌شود به او اعطا شده است، عاقبت، تجربه نخستین سوژه از ژوئیسانس را مواجهه آسیب‌زا با میل دیگری تعریف کرد. از این رو سوژه - که از درد بی‌بهره است - منوط است به رابطه با میل دیگری یا اتخاذ موقعیت در نسبت با میل دیگری که اساساً هیجان‌انگیز اما ناراحت‌کننده، و فریننده اما طاقت‌فرسا یا نفرت‌انگیز است.

کودک آرزو دارد والدینش او را سزاوار میل خود بدانند، اما میل آن‌ها هم افسونگر است و هم نابودگر. تداوم وجود مترلزل سوژه منوط به فانتزی‌هایی است که برای حفظ فاصله مناسب سوژه از آن میل خطرناک ساخته شده و با ظرافت بین رانش و ربایش موازنه برقرار می‌کنند.

اما به نظر من این صرفاً یک جنبه از سوژه لاکانی است: سوژه تثبیت شده، سمپتوم،^۱ روش نشانگر^۲ و تکراری «وانه‌ادن» یا به دست آوردن ژوئیسانس. به گونه لاکان در اواسط دهه ۱۹۶۰، حس وجود که از طریق فانتزی ایجاد می‌شود «وحدت کاتب» است و از این رو گویا بیش از این هم وجود دارد. چنان‌که انتظار می‌رفت، جنبه دیگر سوژه لاکانی در غلبه بر تثبیت، پیکربندی مجدد یا گذر از فانتزی و تغییر شیوه کسب لذت یا دستیابی به ژوئیسانس بروز می‌دهد. منی^۳ وجه وژه‌پردازی^۳ که فرایند «از آن خود» کردن چیزی است که قبلاً بیجا بوده است.

در این فرایند، موقعیت فرد در نسبت با میل دیگری به کلی وارونه می‌شود. او مسئولیت میل دیگری، آن قدرت بیگانه‌ای که او را به وجود آورده است، را به گردن می‌گیرد. او مسئولیت این غریبت علی را به گردن می‌گیرد و از آنچه قبلاً به صورت علت بیرونی و بیگانه و چرخش تاسی بیگانه در آغاز جهان او - یعنی تقدیر - تجربه شده بود، سوژه را می‌سازد. لاکان معتقد است این‌جا روانکاوی شونده بر اساس رویکرد خود می‌روانکا و در اقدامی ناسازنما از علت وجود خود - میل دیگری که او را به این دنیا آورده - سوژه می‌سازد و سوژه تقدیر خود می‌شود. نه این‌که «بر من چنین رفت»، بلکه «من دیدم»، «من شنیدم» و «من کردم».

پس جانِ کلام ترجمه چندانکه لاکان از شعار فرویدی «Wo Es war،

«soll Ich werden»^۱ از این قرار است: آن‌جا که دیگری کارگردان اصلی معرکه است (در نقش علت من عمل می‌کند)، من باید به شکل علت خودم یا به عرصه وجود بگذارم.^(۲)

و اما ابژه (که در بخش سوم کتاب به تفصیل از آن سخن می‌رود) در کنار نظریه سوژه بسط می‌یابد. درست همان‌طور که سوژه در آغاز به منزله اتخاذ موقعیت در نسبت با دیگری و سپس در نسبت با میل دیگری تعریف می‌شود، ابژه در آغاز به منزله یک فرد دیگر مانند خود شخص و سرانجام معادل میل دیگری^۳ است. میل والدین کودک را از جنبه کاملاً مادی به این دنیا می‌آورند و به منزله علت وجود کودک و عاقبت به منزله علت میل او انجام وظیفه می‌کنند. فانتزی صحنه نمایشی است که در آن کودک دوست دارد خود را در نسبت با ابژه پدیدآورنده، برانگیزنده و محرک میل خود نظاره کند.

نظریه ابژه لاکان نه با تعریف ابژه به منزله چیزی که به نحوی میل را ارضا می‌کند، بلکه با تعریف آن به منزله علت میل به ما اجازه می‌دهد برخی از نوآوری‌های لاکان در فن روانکاوی را به همیم. لاکان از دو جهت به مفهوم‌پردازی مجدد موقعیت روانکاوی می‌پردازد: روانکاوی باید از پذیرفتن بعضی نقش‌ها (چون دیگری خیالی و دیگری داور و دانای کل که در رویکردهای روان‌شناسی ایگو مستترند) اجتناب کند و به یقین نقشی در فانتزی سوژه (ابژه *a*) بپردازد که اجازه می‌دهد روانکاوی شده پیش از پیش از علت‌های بیگانه پدیدآورنده خود سوژه بسازد.

بنا به نظر لاکان درباره جلسه روانکاوی، قرار نیست روانکاوی نقش «ابژه خوب»، «مادر مهربان» یا ایگوی قوی و هم‌پیمان با ایگوی ضعیف بیمار را ایفا کند. در عوض، روانکاوی باید با حفظ موقعیت میل اسرارآمیز و

۱. آن‌جا که نهاد هست، من خواهد بود. — م.

با انجام وظیفه در نقش ابژه در فانتزی سوژه به پیکربندی مجدد فانتزی، ایجاد یک موقعیت جدید در نسبت با ژوئیسانس یا موقعیت سوژه‌گانی جدید یاری برساند. یکی از امکانات روانکاوی در این مورد زمان است، جلسه روانکاوی با زمان متغیر ابزاری است که با ایجاد تنش لازم سوژه را از رابطه خیالی او با میل دیگری جدا می‌کند.

لاکان ابژه را نیز علت اختلال در عملکرد هماهنگ ساختارها، نظام‌ها و حوزه‌های معارف تعریف می‌کند که به انواع بن‌بست‌های منطقی، ناسازگار مسائل، فرنج منتهی می‌شود. امر واقعی در نقاط اختلال زبان و شبکه‌های مورد استفاده ما در نمادپردازی جهان بروز می‌کند. هرگاه بگوئیم از دال برای نوع دیگر ذکر همه چیز استفاده کنیم، این حرف^۱ است که [بر حضور خویش ابفشاری می‌کند.

پس ابژه بیش از یک کارکرد دارد: در مقام میل دیگری، میل سوژه را بیدار می‌کند؛ اما در مقام حرف یا دال بودگی^۲ (signifiante) دال از مادیت یا جوهری مرتبط با نوع دیگری از لذت برخوردار است. لاکان با توجه به چندجنبگی ابژه^۳ a، میل جنسی را (به عبارتی لذت میل یا میل داشتن که آن را «ژوئیسانس فالیک»^۳ یا به بیان مناسب بر «ژوئیسانس نمادین» می‌نامد) از نوع دیگر لذت («ژوئیسانس دیگر») تحلیک می‌کند.

این دو وجه ابژه، یعنی a و S(A)، فهم تفاوت جنسی را که هنوز در آثار انگلیسی‌زبان درباره لاکان به دست نیامده است ممکن می‌سازد و «تفسیرهای» رایج را، که معتقدند لاکان مردانگی را سوژه و زنانگی را ابژه تعریف می‌کند یا با سقوط در دام کهنه فرویدی مردانگی را فعالیت و داشتن و زنانگی را انفعال و نداشتن تلقی می‌کند، کنار می‌گذارد.

دو وجه سوژه و دو وجه ابژه، تقابل‌های دوگانی موازی؟ به گمان من

چنین نیست. بلکه به نظر من شکلی از «ساخت‌گرایی گودلی» است، به این معنا که هر نظامی به دلیل غیریت و ناهمگونی ذاتی خود ناقص است.

منزلت گفتمان روانکاوی، که در بخش چهارم کتاب به آن می‌پردازم، از نظر درمانگرانی که در زمانه‌ای علم‌گرا در ایالات متحده فعالیت می‌کنند بحثی اجتناب‌ناپذیر است. در محیطی که مدیر مؤسسه ملی سلامت روان در واشینگتن علناً گفته بود نهاد پزشکی احتمالاً تا سال ۲۰۰۰ بر انواع بیماری‌های روانی «چیره می‌شود»؛^(۳) در محیطی که مقالات هرروزه از کشف رن «مامل»^۱ «نلیسم، همجنس‌گرایی، هراس،^۲ شیزوفرنی و هر آنچه هستید خبر می‌دهند، در محیطی که یورش‌های علم‌گرایانه و ساده‌اندیشانه به بنیادهای روان‌آوی ضررهای شدیدی به اعتبار آن تلقی می‌شوند، روانکاوان و آنان که به «یکای گرایش» دارند باید بیش از این آماده بحث هوشمندانه درباره منزلت معرفت‌شناختی حوزه کار خود باشند.

زیرا اگرچه ممکن است روانکار، و سپس یک علم، به معنایی که امروزه از «علم» مراد می‌کنیم، نباشد، به کسب اعتبار از نهاد پزشکی یا علمی موجود نیاز ندارد. کار لاکان امکان‌ناپذیر نیست روانکاوی به منزله گفتمانی را به ما می‌دهد که از جنبه تاریخی به «استگنا» علم متکی است و در عین حال می‌تواند روی پای خود بایستد. روان‌آوی چنان‌که لاکان مفهوم‌پردازی می‌کند صرفاً گفتمانی^۲ با مبانی خاص خرد نیست، بلکه در موقعیت تحلیل ساختار و طرز کار «رشته‌های» (دانشگاهی و عالی) دیگر نیز قرار دارد و انگیزش‌های اصلی و نقاط ضعفشان را آشکار می‌کند.

لاکان با معرفی ایده‌های روانکاوانه موجود در علم به امکان دگرگون‌سازی یا ایجاد تحول اساسی در علم، به معنایی که عموماً از آن

1. phobia 2. discourse

فهمیده می‌شود، اشاره می‌کند - بنابراین به تعبیری مرزهای علم را به عقب می‌راند تا ابژه پژوهش علمی را بازتعریف کند. لاکان، برخلاف آنان که ادعا می‌کنند روانکاوی برای همیشه محکوم است که بیرون از قلمرو علم بماند، معتقد است که علم هنوز از عهده انطباق با روانکاوی برنیامده است.^(۴) چه‌بسا روزی گفتمان علمی چنان بازنویسی شود که روانکاوی را در قلمرو خود بگنجاند، اما در این مدت روانکاوی می‌تواند به بسط عالیت مستقل خود - درمان بالینی و نظریه‌سازی - ادامه بدهد.

این نمادی وجودی همان‌دهنده مسیر کلی بحث من است و امیدوارم خواننده کتاب از آن به مثابه نقطه راه بهره‌گیرد و گاه و بی‌گاه برحسب نیاز به آن رجوع کند. از آن‌جمله سربره، ابژه، دیگری و گفتمان به منزله مفاهیم اصلی در این جا بسط داده می‌شوند، بحث درباره آن‌ها در زمینه و بسترشان مستلزم شرح تعداد بیشتری از مفاهیم پایه‌ای لاکان و تلاش اولیه و متأخر او در صورت‌بندی تجربه روانکاوانه با استفاده از آن‌هاست.

برخی از مفاهیمی که لاکان در جهان‌فالیّت، حرفه‌ای خود به آن‌ها شکل داده یا شکل آن‌ها را تغییر داده و من از آن‌ها استفاده می‌کنم عبارت‌اند از: امر خیالی، امر نمادین و امر واقعی؛ بیان تقاضا، میل و ژوئیسانس؛ سوژه گفتار،^۱ سوژه بیان^۲ (یا سوژه سخن‌گو)، سوژه ناخودآگاه، سوژه شکافته،^۳ سوژه به منزله دفاع و سوژه به مثابه استعاره؛ استعاره پدری، سرکوب نخستین و سرکوب دوم؛ روان‌رنجوری،^۴ روان‌پریشی^۵ و انحراف؛^۶ دال (دال ارباب یا دال یگانی و دال دوگانی)، حرف و دال‌بودگی؛ فالوس^۷ (به منزله دال میل)، کارکرد فالیک،^۸ تفاوت

1. subject of the statement 2. subject of enunciation 3. split subject

4. neurosis 5. psychosis 6. perversion 7. phallus 8. phallic function

جنسی، ژوئیسانس فالیک، ژوئیسانس دیگر، ساختار مردانه و ساختار زنانه؛ بیگانگی، جداسازی، گذر از فانتزی، و «مجاز»؛^۱ تقطیع، تفسیر، جلسه با زمان متغیر، و نقش روانکاو به منزله آرزومندی ناب؛ وجود و برون-ایستایی؛^۲ چهارگفتمان (ارباب، هیستریک، روانکاو و دانشگاه)، انگیزه‌های اصلی و قربانی‌های همراهشان؛ دانش، غلط‌پنداری و حقیقت؛ گفتمان، فرازیان^۳ و بخیه؛^۴ فرم‌بخشی،^۵ قطبش^۶ و انتقال.^۷ امیدوارم نقشه راهی که در این پیشگفتار ارائه کرده‌ام خواننده را در گام برداشتن از لابه‌ای درختان انبوه جنگل این مفاهیم پردامنه یاری رساند.

فصل‌های بخش اول کتاب به زبان ساده نگارش یافته‌اند و برای مطالعه آن‌ها اندکی آسان‌تر است. بخش‌های ۲، ۳ و ۴ که بر فصل‌های پیشین استوارند، تدریج پیچیده‌تر می‌شوند. شاید برخی از خوانندگان بخواهند در ابتدای راه فصل‌های فشرده‌تر (مانند فصل‌های ۵، ۶ و ۸) را کنار بگذارند و مثلاً از فصل ۷، دربارهٔ اثره^۸، سراغ فصل‌های ۹ و ۱۰، دربارهٔ گفتمان، بروند. اغلب عمل‌ها را می‌توان مستقل از هم مطالعه کرد، هرچند گاهی بر محتوای فصول پیشین استوارند و به آن‌ها ارجاع می‌دهند. خوانندگانی که از پیش با آرنی لانان آشنا هستند، احتمالاً فصل ۱ را کنار می‌گذارند و حتی چه‌بسا بی‌رنگ سراغ فصل ۵ بروند و فصول قبل را فقط تورق کنند.

یکی از اهداف کلی‌تر من در این کتاب، بحث از اندیشهٔ لاکان در زمینه‌ای است که ملاحظات بالینی را کنار نگذارد. در ایالات متحده، جامعهٔ روانکاو به مدت چند دهه در برابر اندیشهٔ لاکان مقاومت کرده، در حالی که زبان‌شناسان

1. pass 2. ex-sistence 3. metalanguage 4. suture 5. formalization
6. polarization 7. transmission

و منتقدان ادبی علاقه فراوان و پیوسته خود را به آن نشان داده‌اند. دلایل تاریخی و عقلانی این وضعیت روشن‌تر از آن است که نیازمند تکرار باشد، اما به نظر من حاصلش چیزی جز ارائه مخدوش و ناقص اندیشه‌های لاکان نبوده است. با این‌که این کتاب صرفاً برای درمانگران نوشته نشده،^(۵) معتقدم تجربه من در درمان به زمینه کتاب شکل داده است.

ظاهر نمی‌کنم در این کتاب دیدگاهی «متوازن» به اندیشه لاکان ارائه داده‌ام. دیدگاه من توازن باید بر چشم‌انداز تاریخی و سیعی درباره تحول لاکان استوار باشد. تأثیر دیدگاه‌های رنگارنگ سوررئالیستی، فرویدی، پدیدارشناسانه، گزیست‌سیال، پسا فرویدی، سوسوری، یاکوبسونی و لوی-استروسی بر اندیشه او (در حد مقدمات) شرح بدهد. و موقعیت تاخت و تاز لاکان در نظریه روانکاوی در زمانه وی در زمینه بحث‌های آن موقع در فرانسه را برای دیگر مشخص کند.

در عوض، تلاش من معطوف به ارائه دیدگاهی به اندیشه لاکان است که بسیاری بی‌تردید آن را بیش از حد ساده بسته تلقی می‌کنند، در حالی که یکی از جاذبه‌های بی‌شمار کار او دقیقاً در دگرسان‌ها، خودپیرایی‌ها و ازگونی‌های بی‌وقفه چشم‌انداز ریشه دارد. تازس کرده‌ام نگرشی از چند مفهوم مهم لاکانی، نه به ترتیب تحول آن‌ها از دهه ۱۹۳۰ تا دهه ۱۹۷۰ بلکه از چشم‌انداز دهه ۱۹۷۰، ارائه کنم. در موقع لزوم می‌کوشم به ترجمه برخی از شگردهای اولیه لاکان در صورت‌بندی تجربه روانکاوانه به اصطلاحات متأخر خود او، خواننده را با این شگردها آشنا کنم، اما در کل برشی از نظریه لاکانی ارائه می‌دهم که به گمانم برای درمانگران و نظریه‌پردازان به یک اندازه مفید و نیرومند است. تقابل‌هایی چون تقابل سخن «پُر» و «خالی» در سمینارهای اولیه لاکان، با توجه به شیوه تفکر من، در اندیشه متأخر او از دور خارج شده‌اند؛ چه بسا این ایده‌ها

مستقلاً جذاب باشند، اما ترجیح داده‌ام آن‌ها را دیگران ارائه کنند.^(۶) امیدوارم شیوه‌ای که برای تقطیع^۱ اندیشه^۲ لاکان در پیش گرفته‌ام – شیوه‌ای که بر تحول‌های خاص تأکید دارد و موارد دیگر را نادیده می‌گیرد – به جهت یابی بهتر خواننده در حجم انبوه آثار منتشر شده و در حال انتشار او به‌خوبی یاری برساند. تجربه^۳ چندساله تدریس براساس برخی از سیمارهای لاکان، تعقیب تحولات گام به گام یک مفهوم خاص (نظیر اخلاص در انکاوانه در سمینار VII یا انتقال در سمینار VIII)، هیجان مشاهده این ذهن فعال و خلاق حین کار، اغلب تحت‌الشعاع امر دشوار جدا کردن آن را با بل تشخیص قرار گرفته است. کندوکاو سیمارهای لاکان وظیفه^۴ تمام دانشجویان جدی روانکاوی است و به هر صورت، بنا به تجربه^۵ من، بهتر است در این حوزه چند نشانگر و راهنما در اختیار داشته باشیم که اگر چنانچه این حوزه آشفته به نظر می‌آید.

کار تفسیر اندیشه^۶ لاکان، مانند تفسیر اندیشه^۷ افلاطون و فروید، کاری بی‌انتهاست و ادعا نمی‌کنم در این باره حرف آخر را زده‌ام. باید روشن کنم که آنچه ارائه می‌دهم نوعی تفسیر است؛ به‌خصوص نظریه^۸ سوژه لاکانی در فصول ۵ و ۶ از من است و خوانش من از نظریه^۹ لاکان درباره تفاوت جنسی در فصل ۸ نیز به همین ترتیب بدیع و تازه است.

پیوست‌ها حاوی مطالب بسیار فنی‌اند که به دلیل حفظ جریان کلی بحث در متن اصلی گنجانده نشده‌اند. آن‌ها به الگوهای مفصل لاکان درباره ساختار زبان و آثار بی‌هنجاری (ابژه^{۱۰} a) که در آن بروز می‌کند اختصاص دارند.

در واژه‌نامه اصطلاحات انتهای کتاب، خواننده با توضیح مختصر نمادهای مهم (معروف به «متم‌ها»^{۱۱}) مواجه می‌شود که در کتاب مطرح شده‌اند. متم‌های لاکانی کمیت چشمگیری از مفهوم‌سازی را فشرده و

مجسم می‌کنند و با این‌که کوشیده‌ام در فهرست اصطلاحات کتاب مهم‌ترین جنبه‌های آن‌ها را خلاصه کنم، استفاده مناسب از آن‌ها مستلزم فهم همه‌جانبه چارچوب نظری لاکان است.

هنگام نقل قول از آثار لاکان، هر جا که مقدور بوده است به ویراست‌های انگلیسی ارجاع داده‌ام، اما در مورد ترجمه‌های موجود تا حد زیادی به خود اجازه دخل و تصرف داده‌ام: نارسایی آن‌ها بیش از پیش آشکار و نمایان شده است. منظور از «نوشتارها ۱۹۶۶»^۱ ویراست فرسوده نوشتارها است که انتشارات سوی^۲ در پاریس منتشر کرده، در حالی که نوشتارها به‌تنهایی به ترجمه گلچین آلن شریدان اشاره دارد که انتشارات نورتون در سال ۱۹۷۷ منتشر کرده است.^(۷) ارجاعات به سمینارهای I, II, III, IV, V همواره مربوط به ترجمه‌های انگلیسی انتشارات نورتون است. سمینارها را فقط با عددشان مشخص می‌کنم؛ مشخصات کامل را در فهرست منابع خواهید یافت. هنگام نقل قول از آثار فروید، شماره مجلدات و صفحات مربوط به ویراست معیار (با کوتاه‌نوشت SE) است، اما بیشتر اوقات در ترجمه‌های جذاب‌تر و چشمگیر ویراست‌های «غیرمعیار» سودمند است.

آوریل ۱۹۹۴

یادداشت‌ها

۱. مثلاً، نامه‌هایش به فلیس و "Project for a Scientific Psychology" که ابتدا در سال ۱۹۵۰ در جلد اول *The Standard Edition of the Works of Sigmund Freud* (از این پس SE) به ویراستاری جیمز استراچی منتشر شد (New York: Norton, 1953-74). برخی از نامه‌های مهم‌تر در سال ۱۹۵۴ در دسترس قرار گرفت، به‌ویژه نامه‌های ۲۹ و ۳۰؛ نگاه کنید به: